

Åtal mot en tjänsteman för brott mot efterforskningsförbudet i 2 kap. 4 och 5 §§ yttrandefrihetsgrundlagen

---

På uppdrag av JO Lavin väcktes den 2 juni 1997 åtal mot direktören vid Språk- och folkminnesinstitutet, AA, enligt följande gärningsbeskrivning.

AA har som chef för den statliga myndigheten Språk- och folkminnesinstitutet genom brev till och telefonsamtal med BB i december 1995 i Uppsala efterforskat vem eller vilka personer som lämnat uppgifter om institutets omorganisation till redaktionen för radioprogrammet Folkminnen. Uppgifterna hade offentliggjorts i ett radioinslag i P 1 den 3 december 1995. Efterforskningen har skett uppsåtligen.

Lagrum: 2 kap. 4 och 5 §§ yttrandefrihetsgrundlagen

I en dom den 4 februari 1998 dömde Uppsala tingsrätt AA för brott mot efterforskningsförbud till dagsböter. I domskälen antecknades bl.a. följande:

Det är ostridigt att AA dels i brev av den 8 december 1995, dels vid ett telefonsamtal med BB den 11 december 1995, har frågat henne vem eller vilka personer som lämnat uppgifter om en förestående omorganisation av Språk- och folkminnesinstitutet till redaktionen för radioprogrammet Folkminnen samt bett henne undersöka detta. Han har vidare i telefonsamtalet den 11 december 1995 frågat BB om det var hon som hade lämnat uppgifterna.

Enligt 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen är varje svensk medborgare tillförsäkrad rätten att till författare och andra upphovsmän samt till utgivare,

redaktioner, nyhetsföretag och företag för framställning av filmer eller ljudupptagningar lämna uppgifter i vilket ämne som helst för offentliggörande i radioprogram, filmer och ljudupptagningar. Vidare föreskrivs i 2 kap. 4 § samma lag att ingen myndighet eller annat allmänt organ får efterforska den som har lämnat uppgifter enligt 1 kap. 2 §. Av 5 § samma kapitel framgår att för efterforskning i strid med 4 § döms, om efterforskningen har skett uppsåtligen, till böter eller fängelse i högst ett år.

Fråga är i målet om AA varit att anse som företrädare för det allmänna, vilket är en förutsättning för att 2 kap. 4 § yttrandefrihetsgrundlagen skall vara tillämplig, samt om de gärningar AA begått är att anse som efterforskning i samma lagrumms mening och därmed är straffbelagda.

AA är anställd som direktör vid Språk- och folkminnesinstitutet (SOFI). Av förordningen (1993:654) med instruktion för Språk- och folkminnesinstitutet framgår bl.a. att institutet är en myndighet för vilken verksförordningen är tillämplig och att institutets direktör är chef för myndigheten. AA har således, såsom direktör för SOFI, varit att anse som företrädare för det allmänna på sådant sätt att vad som föreskrivs i 2 kap. 4 § yttrandefrihetsgrundlagen är tillämpligt beträffande honom

(jfr betr. myndighetsbegreppet m.m. prop. 1975/76:204 s. 145 och 1975/76:160 s. 128 ff.).

Förbudet om efterforskning i yttrandefrihetsgrundlagen har utformats med tryckfrihetsförordningen som förebild. Av motiven till tryckfrihetsförordningen framgår att vad som förbjuds är att söka utröna vem som står bakom ett publicerat meddelande såsom författare eller meddelare när denne inte framträder öppet (prop. 1975/76:204 s. 145). Det kan i och för sig ifrågasättas om AA, när han uppdragit åt BB att undersöka vem som lämnat uppgifter till media, gjort sig skyldig till brott mot efterforskningsförbudet eller endast till anstiftan av sådant brott, vilket inte är straffbart. Genom att AA vidtagit åtgärder för att ta reda på vem som varit uppgiftslämnare, dvs i lagens mening efterforskat uppgiftslämnaren, skall han enligt tingsrättens mening anses som gärningsman.

AA har vidgått att syftet med hans åtgärder var att klarlägga vem som lämnat uppgifterna om institutets omorganisation till media. Han har således uppsåtligen brutit mot efterforskningsförbudet.

Trots att BB förklarat för AA att hon inte avsåg att undersöka vem som varit uppgiftslämnare, eftersom detta skulle vara brottsligt, skrev AA till BB i ett brev av den 29 januari 1996 bl.a. att han bett henne ta reda på vem (vilka) som lämnat uppgifterna samt att han nu fått kännedom om att de uppgifter som lämnats till radioprogrammet Folkminnens redaktion kommit från BB. Han har i anslutning till detta skrivit: "Jag önskar en förklaring och vill därför träffa Dig (ensam) här på mitt tjänsterum på torsdag 1 / 2 kl. 10.00. Det är lämpligt att vi då också diskuterar Din plats i den nya organisationen."

Även om AA:s syfte endast varit att få kontakt med uppgiftslämnare för att rätta felaktiga sakuppgifter är hans förfarande att bedöma som brottsligt. Det är dock, enligt tingsrättens mening, uppenbart att AA inte endast sökt få kännedom om vem som lämnat uppgifterna till redaktionen utan att han också använt uppgifterna mot BB, eller i vart fall uttryckt sig på sådant sätt att det för BB måste ha stått klart att hennes underlåtenhet att undersöka och upplysa AA om vem som lämnat uppgifter till media kunde medföra negativa konsekvenser för henne på arbetsplatsen.

Det brott AA har gjort sig skyldig till är mot denna bakgrund allvarligt. — — —

AA yrkade i Svea hovrätt att åtalet skulle ogillas. JO bestred ändring. Hovrätten ändrade i en dom den 11 oktober 1999 tingsrättens domslut endast på det sättet att antalet dagsböter sänktes. I hovrättens domskäl antecknades följande.

AA har som grund för överklagandet anfört att han inte haft uppsåt att efterforska källan till de uppgifter som lämnats till Bengt af Klintberg eftersom han inte uppfattat att uppgiftslämnaren ville vara anonym och då han endast haft för avsikt att lägga vissa felaktiga uppgifter tillrätta, att hans vidtagna åtgärder inte varit efterforskning, samt att han inte haft för avsikt att använda uppgifterna mot BB.

Det är genom såväl AA:s som BB:s uppgifter utrett att AA vidtagit de åtgärder som Justitieombudsmannen påstått. Det är också utrett att AA vidtagit åtgärderna i egenskap av direktör för Språk- och folkminnesinstitutet (SOFI) och därmed agerat som företrädare för det allmänna. AA:s åtgärder är att bedöma som brott mot efterforskningsförbudet. Han kan därför inte undgå ansvar. — — —

Högsta domstolen beslutade den 8 december 1999 på talan av AA att inte meddela prövningstillstånd.